

Rebák Béla

**A XX. SZÁZADI VILÁGRENDELMÉLETEK
ÁTTEKINTÉSE**
Világrend elméletek és a világgazdasági realitások
I. rész

OVERVIEW OF THE 20TH CENTURY WORLD ORDER
THEORIES

World order theories vs. global economic realities
Part I.

[HTTPS://DOI.ORG/10.30583/2023-3-4-119](https://doi.org/10.30583/2023-3-4-119)

Absztrakt

A XX. század utolsó évtizedében a kétpólusú világrend felbomlásával – a Szovjetunió szétesésével – az Amerikai Egyesült Államok maradt az egyetlen szuperhatalom a globális térben. Oroszország minden erőfeszítése ellenére elvesztette szuperhatalmi státuszát, a Szovjetunió összeomlása után lényegében megszűntek globális befolyásolási képességei, de továbbra is megkerülhetetlen geopolitikai tényező maradt. Napjainkban Kína (egyelőre) a multipoláris világrend leghangosabb szószólója, mivel ez a berendezkedés szolgálja leginkább gazdasági és politikai érdekeit, vezető szuperhatalmi ambícióit. A XX. századi világrendelméletek áttekintésével rövid párhuzamot vonok azok és a geopolitikai két (régí – új) főszereplőjének lehetséges ideológiai indíttatása között.

Kulcsszavak: geopolitika, geostratégia, világrendelmélet

Abstract

In the last decade of the 20th century, with the break-up of the bipolar world order - the disintegration of the Soviet Union - the United States of America remained the only superpower in the global space. Despite Russia's best efforts, it lost its superpower status, and its ability to exert global influence essentially disappeared after the collapse of the Soviet Union, but it remained an inescapable geopolitical factor. Today, China

is (for the time being) the most vocal advocate of a multipolar world order, as this arrangement serves its economic and political interests and its leading superpower ambitions best. By reviewing 20th-century world order theories, I will draw a brief parallel between them and the possible ideological motivations of the two (old-new) main geopolitical protagonists.

Keywords: geopolitics, geostrategy, world order theory

Bevezetés

Ahogy az a jelenleg zajló, Európában a második világháború lezárása óta példanélküli, államközi, az orosz agresszió által generált ukrajnai háború mutatja. Valamint még a Trump adminisztráció által indított USA - Kína között zajló kereskedelmi háború alapján megállapítható, hogy a jelenlegi világrend érdekeltjei és kihívói közötti feszültség egy új intenzív – aktív cselekvési – fázisába lépett. A konfliktusok háttérének megismeréséhez aktuális a XX. századi világrend elméletek áttekintése. Ismeretük adhat egyfajta nézőpontot az érintett erőközpontok stratégiai szempontjainak vizsgálatához.

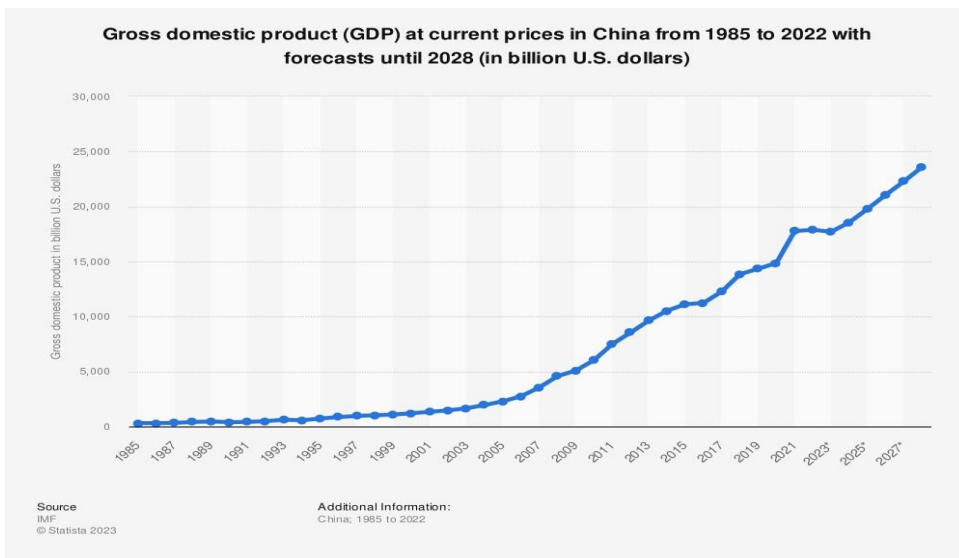
Tanulmányom első részében a jelenlegi globális biztonsági környezet rövid felvázolása után a geopolitika és a geostratégia fogalmi meghatározását tárom fel. Azután pedig az azokból levezethető világrend elméletek közül a régi-új Eurázsia eszmével foglalkozom – igen röviden. Ez egyfajta ideológiai kiindulási pontja annak az 'új orosz imperializmusnak', amelyre a jelenlegi orosz rezsim a hatalmának legitimációját alapozza. A második részben az Amerikai Egyesült Államok geopolitikai szerepvállalásának ideológiai háttérét tekintem majd át. Míg a harmadik részben arról szólok majd, hogy Kína XXI. századi felemelkedése és ebből fakadóan megfogalmazott globális igényei mögött már nem annyira ideológiai, sokkal inkább gazdasági motivációk állnak.

A jelenlegi világpolitikai helyzet felvázolása

A XX. század utolsó évtizedében a kétpólusú világrend felbomlásával – a Szovjetunió szétesésével – az Amerikai Egyesült Államok maradt az egyetlen omnipotens (politikai, gazdasági és katonai) szuperhatalom a globális térben. A világ az Unipoláris geopolitikai tér korszakába lépett.

A fent említett események következtében lényegében azonnal elindult a világgazdaság globalizációja, amely a világ szinte összes országában jelentős gazdasági és/vagy társadalmi és/vagy politikai változásokat indukált pro és kontra. A globalizáció haszonélvezői – elsősorban Kína – számára a korszak az egyértelmű gazdasági és társadalmi prosperitást, míg az elszenvedői számára legjobb esetben minimális fejlődést, a korábbi állapotok megszilárdulását vagy a társadalmak széttöredezését jelentette.

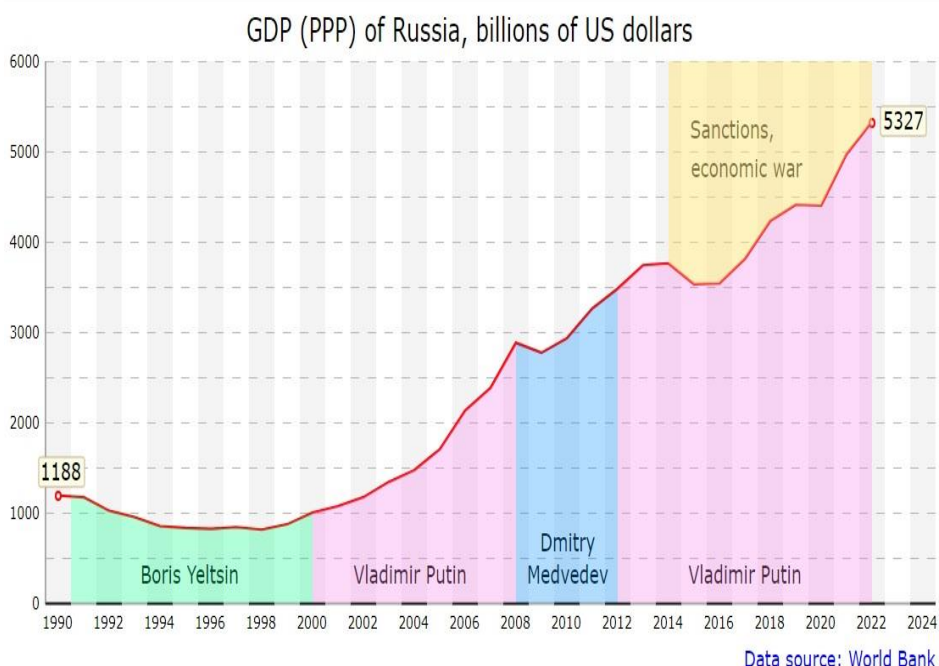
A globalizáció – egyértelműen kijelenthető – legnagyobb nyertese Kína, amely három évtizeden belül, egy globális fenyegetést nem hordozó, félperifériás, saját problémáival küzdő, mélyszegény, ugyanakkor a Föld legnépesebb (kommunista) országából, a világ egyik legnagyobb gazdaságává, és kinyilvánított hatalmi ambícióival az Amerikai Egyesült Államok legerősebb kihívójává – superhatalommá – vált. Kína (egyelőre) a multipoláris világrend lehangosabb szószólója mivel ez a berendezkedés szolgálja leginkább gazdasági és politikai érdekeit, vezető superhatalmi ambícióit. Míg a XX. században nukleáris potenciálja és pusztá népessége, később az ENSZ BT állandó tagsága sorolta a világ nagyhatalmai közé, addig a XXI. századra a világ egyik gazdasági központjává vált, annak minden pozitív és negatív hatásával a teljes világgazdaságra.

1. számú ábra. A kínai bruttó hazai termék (folyó áron) változása 1985 és 2022 között előre jelzéssel 2028-ig (milliárd USD)

Forrás: <https://www.statista.com/statistics/263770/gross-domestic-product-gdp-of-china/> letöltés időpontja: 2023.11.07.

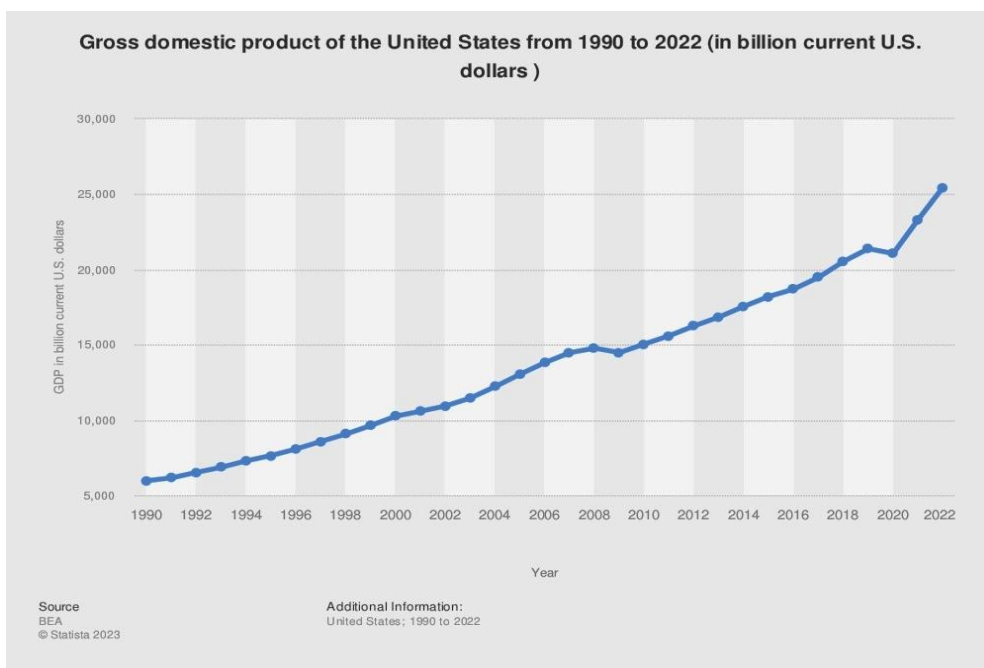
Mindeközben Oroszország minden erőfeszítése ellenére elvesztette szuperhatalmi státuszát, a Szovjetunió összeomlása után lényegében megszűntek globális gazdasági és kulturális (soft power) befolyásolási képességei. Bár nagyhatalmi státusza ma már inkább pusztán földrajzi méretének (ebből fakadóan természeti erőforrásokban való gazdagságának), atomarzenáljának és az ENSZ Biztonsági Tanácsa állandó tagságának tényszerűségére szűkült, továbbra is megkerülhetetlen geopolitikai tényező maradt. Lényegében a XX. század végére új tartalommal töltötte meg az „Európa beteg embere” szállóigét. Putyin hatalomra kerülése után Oroszország kikeveredni látszott a Szovjetunió összeomlását követő társadalmi- és gazdasági válságainak sorozatából. Látszólag elindult az ország integrálódása a világgazdaság fő sodorvonalába. Országának kezdeti dinamikus gazdasági felemelkedési pályáivének megtörése után, Putyin népszerűsége megőrzésének és ezzel együtt hatalma legitimálásának – napjainkban már egyre inkább kétségbeesett megtartásának – a kulcsát, az orosz imperializmus eszméjének újjáélesztésében és az ebből eredő fegyveres konfliktusokba való „beleállással” vélte megtalálni.

2. számú ábra. Az orosz bruttó hazai termék (vásárlóerő paritáson) változása 1990 és 2022 között (milliárd USD)

Forrás: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:GDP_of_Russia_since_1989.svg letöltés időpontja: 2023.11.07.

Az Amerikai Egyesült Államok a kétpólusú világregd felbomlása után egyedüli szuperhatalomként maradt a globális politikai színpadán, annak minden előnyével és kihívásával egyetemben. Az USA stratégiai figyelmének központjába az Obama érában került Kína, mint a szuperhatalmi státuszára ható első rendű fenyegetés, és ezzel a Csendes-óceán medencéje, mint kiemelt fontosságú geostartégiai nagytérség. Azonban Washingtont globális érdekei és céljai, illetve azok érvényesítése korlátozzák abban, hogy minden rendelkezésére álló (politikai, gazdasági, kulturális és katonai) erejével az új kihívójára koncentrálhasson.

3. számú ábra. Az Egyesült Államok bruttó hazai termék változása 1990 és 2022 között.

Forrás: <https://www.statista.com/statistics/188105/annual-gdp-of-the-united-states-since-1990/> letöltés időpontja: 2023.11.07.

A geopolitika és geostartégia fogalma

A világregd elméletek áttekintése előtt mindenképpen szükségesnek látom a geopolitika tudományának definiálását melyhez két releváns hazai szakirodalmat hívok segítségül:

„A geopolitika a földrajzi-természeti tér politikai szempontú vizsgálódásával foglalkozó tudomány, mely etimológiailag két ógörög szóra vezethető vissza. A geosz (Föld) és a politikosz (közösség) a földrajzi térben valamely politikai relevanciával bíró szervezet (a klasszikus geopolitikai megközelítésben az állam) által megvalósuló hatalomgyakorlásra utal.”¹

A Diplomáciai lexikon (külön fejezetekben) két szócikkben is tárgyalja a geopolitika fogalmát:

A diplomáciai kapcsolatok fejezetben Nyusztay László, közgazdász, nemzetközpolitikai elemző, a Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Kar, Nemzetközi és Európa-tanulmányok tanszék professzor emeritusa így definiálja a fogalmat:

„Geopolitika – A földrajzi tényezőknek az egyes országok és régiók társadalmi, gazdasági fejlődésében, valamint a nemzetközi viszonyok – érdekek által vezérelt – alakításában betöltött szerepét vizsgáló, multidiszciplináris társadalomtudomány. Kialakulásában – amely a 19. század végére és a 20. század elejére tehető – vezető szerepet játszott Rudolf Johan Kjellén svéd tudós. ... Hagyományos értelemben a geopolitika a nemzetközi kapcsolatok területi dimenziójának elemzése egy meghatározott katonapolitikai, geostratégiai cél elérése érdekében. A geopolitika komoly szerepet játszott mindkét világháború, majd a hidegháború főszereplőinek stratégiai gondolkodásában. A bipoláris világrend felbomlása után teret hódít az új, „kritikai geopolitika” („geoökonómia”), amelynek megközelítésében a katonai elem háttérbe szorul, és a globális befolyás elérésében, illetve növelésében megnő a szerepük a gazdasági és szociokulturális tényezőknek.”²

A Biztonságpolitika fejezetben Bába Iván egyetemi magántanár, volt közigazgatási államtitkár, volt nagykövet - magyarázata szerint:

„A geopolitika angol iskolájának nagy alakja, Sir Halford J. Mackinder (és annak) ún. „Heartland” koncepciója kapcsán vált ismertté. E szerint az Euráziából és Afrikából álló „Világsziget” központi területét („Heartland”) Oroszország képezi. E terület uralása dominanciát feltételez a Világszigeten, és így a világban is. Érvelésének jelentős része két kulcsfogalom köré épült, megkülönböztetett szárazföldi és tengeri

¹ Szilágyi István (2018): *A geopolitika elmélete*. Bp., Pallas Athéné könyvkiadó Kft., 17.o.

² Nyusztay László: *Geopolitika - szócikk*. Diplomácia lexikon (2018). Bp., Éghajlat Könyvkiadó, 79. o.

*hatalmat.*³ Mackinder koncepcióját már tekinthetjük a XX. századi világrend elméletek egyik bölcsőjének. „E gondolatokat később az amerikai Nicholas Spykman fejlesztette tovább, számára az ún. „peremterületek” (értsd: Eurázsia peremvidékei) bírtak kiemelt fontossággal. A német geopolitikai tradíciók kialakításában fontos szerepet játszott Friedrich Ratzel, aki a náciizmus által propagandacélokra felhasznált élettérelmélettel foglalkozott. A hidegháborús időszakban a két szuperhatalmi blokk versengése meghatározó befolyást gyakorolt a geopolitikai gondolkodásra. George F. Kennan „feltartóztatásra” építő kül- és biztonságpolitikai elgondolása is geopolitikai ihletésű.”⁴

Ebben a szócikkben magyarázza a geostratégia kifejezést is. Amely „... egy-egy nemzet, állam földrajzi kategóriákban megragadott és definiált kül- és biztonságpolitikai törekvéseit jelenti. A fogalom államok katonai és egyéb erőforrásainak egy-egy földrajzi térségre összpontosuló felhasználására utal. Így pl. Oroszország számára mindig is kiemelt jelentőségű térség volt az ún. „közel-külföldnek” nevezett régió, amely az ország szomszédságát jelöli.”⁵

A fenti fogalommeghatározások már sejtetik az újjáélesztett Orosz 'imperializmus' gondolatának eredetét, valamint USA valós hegemoniájának elméleti alapjait. Ezek azok az ideológia alapok, amelyek a következőkben röviden ismertetett XX. századi világrend elméletekben gyökereznek.

Az 'új orosz imperializmus' ideológiai igazolása

Vlagyimir Putyin Oroszország elnöke már második ciklusának elején egy beszédében kijelentette, hogy a XX. század legnagyobb geopolitikai katasztrófája a Szovjetunió összeomlása volt.⁶ Érdekes – de az azóta lezajlott események tükrében már korántsem meglepő – módon, az orosz elnök a korábbi szocialista államszervezetre az 'Orosz birodalom' örökségének egy másik megjelenési formájaként tekint. Az

³ Bába Iván: Geopolitika, geostratégia szócikk. Diplomácia lexikon (2018). Bp., Éghajlat Könyvkiadó, 392. o.

⁴ Uo. 392. o.

⁵ Uo. 392. o.

⁶ Kiss Csaba: *Küszöbön a háború: három nyomós ok, amiért Putyin lerohanhatja Ukrajnát.* Portfolio.hu, 2022. január 25., 13.10.

<https://www.portfolio.hu/global/20220125/kuszobon-a-haboru-harom-nyomos-ok-amiert-putyin-lerohanhatja-ukrajnat-522667> A letöltés ideje: 2023.11.07.

orosz imperializmus eszméjét Putyin hatalma legitimálására élesztette újjá, amelyhez egy zavaros ideológiai rendszert is megalkottak. Ebből a szempontból aposztrofálja a nyugati sajtó Alekszandr Dugin, az orosz geopolitika jelenlegi legnagyobb hatású művelőjét, „Putyin agyaként”. Hatása, az orosz vezető gondolkodására, valójában abban testesül meg, hogy korábbi – valódi, tudományos-gondolkodó – orosz teoretikusok világrend elméleteinek, egyfajta – az aktuális politikai irányvonal igényeinek megfelelő – önkényes, sokszor inkonzisztens és elmentmondásos keverékét alkotta meg. Az eredeti Eurázsiai eszmerendszer, és annak Dugin féle interpretálásának rövid áttekintéséhez, elsősorban Kiss Lajos András tanulmányára⁷ támaszkodom.

„... az orosz filozófus, szociológus és politológus, Alekszandr Dugin, aki meglehetősen bizarr és meghökkentő nézeteivel az utóbbi évtizedben nemcsak Oroszországban keltette fel a tradicionalista/ultrajobboldali körök érdeklődését... Dugin az 1990-es évek elejétől publikál rendszeresen. Eleinte a legkülönbözőbb szélsőjobboldali folyóiratokban és hetilapokban jelentek meg az írásai... a kilenc nyelvet beszélő Dugin néhány év leforgása alatt a különféle orosz tradicionalista, konzervatív (némelyek szerint újfasiszta) irányzatok egyik legismertebb gondolkodójává nőtte ki magát. Dugin egy időben (állítólag) még a putyini külpolitika formálódására is befolyással bírt.”⁸ Az általa képviselt gondolatvilág egyik kiindulási pontja az Eurázsia-eszme, amely végső soron Oroszország globális hatalmi törekvéseinek ideológiai alapja:

„Az Eurázsia-eszme létrejött az 1920-as évek orosz, úgynevezett fehér emigrációjának szellemi küldetésével van kapcsolatban. ... az 1920-as és 1930-as évek a liberális demokrácia általános válságát jelentették egész Európában. Ez volt az úgynevezett totalitárius rendszerek születésének korszaka, mind Nyugat-, mind Kelet-, mind pedig Dél-Európában. ... az Eurázsia-eszme maga is a tradicionalista, anti-modern és kvázi-totalitárius eszmék sorába tartozik, még ha ebben az esetben inkább csak papíron létező eszméről van is szó, hiszen az Eurázsia-vízió a maga tisztaságában sohasem valósult meg. ... Az Eurázsia-eszme, noha kétségtelenül orosz invenciónak tekinthető, létrejött mégsem választható el a geopolitikai gondolkodás német, angol és amerikai hasonló jellegű törekvéseitől. az Eurázsia-eszme nyugati forrásai közé sorolható a brit geopolitikus H. J. Mackinder”⁹ Itt utalok

⁷ Kiss Lajos András: Alekszandr Dugin Politika- És Államelmélete – Egy Multipoláris Világrend Víziója, Pro Publico Bono - Magyar közigazgatás 3. sz. (2018.), Tanulmányok (pdf), 22-55. o., letöltés időpontja: 2023.08.07.

⁸ Uo. 31-32. o.

⁹ Uo. 33. o.

vissza az eszme egyik gyökerére, az előző fejezetben a geopolitika definíciójánál említett H. J. Mackinder 'Heartland' koncepciójára, amely szerint Oroszország a 'Világsziget' központi területe. Érdekes, hogy az orosz Eurázsia-eszme szellemi atyja Nyikolaj Trubeckoj¹⁰ nem a szlavofil megközelítéssel alkotta meg világát. „... az orosz filozófus egy teljesen szokatlan, és az orosz nemzettudat korábbi változataitól radikálisan eltérő álláspontot fogalmaz meg. Köztudott, hogy az orosz nemzeti öntudat kialakulása elválaszthatatlan a „tatár–mongol igától” való felszabadulás eszméjétől. Éppen ezért az olyan eszme-futtatások, hogy a Kijevi Rusz igazából nem tekinthető az orosz államiság bölcsőjének (!!!), hanem csak egy bizánci provinciának, míg a Mongol Birodalomban egy hatalmas eurázsiai „kultúrállamot” kell látnunk, eleinte igen csak meglepőnek tűntek a kortársak számára. Trubeckoj pánturánizmus radikális szakítást jelentett az orosz intelligencia történeti identitásával, s nem is csak annak „nyugatos változatával”, de a szlavofil és konzervatív értelmiség hagyományos identitásával is”¹¹. Ugyanakkor Dugin Új Eurázsia gondolatvilága az XX. századival szemben a Szovjetunió 1940 utáni (már a megszállt 3 balti államokat tartalmazó) állapotára referál. Az író cikkében többször is jelzi, hogy Dugin ideológiájának alapjait, az általa feldolgozott munkák ötletszerű, felszínes és gyakran önkényes értelmezésével alakította, az sokszor teljes félreértésen vagy az eredeti gondolat szándékos félremagyarázásán alapul. Ezek az általa kreált tézisek kifejezetten jó ideológiai háttérrel – ezáltal egyfajta legitimációt – biztosítanak Putyin XXI. századi, új orosz birodalomépítő szándékainak. „Dugin Új Eurázsia eszméje és annak geopolitikai konzekvenciája valamiféle kozmikus oppozícióra épül, amely itt a Földön már az égtájak irányába is „be van kódolva”. Vagyis a geopolitikai bipolaritás az égtájak irányainak metafizikai/ontológiai interpretációján keresztül jelenik meg. Noha Dugin értelmezésében Észak a teljesség és a tökéletesség pólusaként, a Dél pedig a hiány és a tökéletlenség pólusaként jelenik meg, az igazi oppozíció mégis a Nyugat és a Kelet szembenállásában, és a köztük zajló élet-halál, harcban érhető tetten.”¹² Dugin nem foglal állást az egyértelműen nyugat és a kelet közötti „végső csata” szükségességéről, ugyanakkor idézi, ahogy történelmi párhuzamot von a pun háborúk tanulságaiból. Mely párhuzam alapján azt a lehetséges következtetést vonja le, hogy: „A Dugin-féle historizálás célja világos: az Egyesült Államok és Anglia lett az új

¹⁰ Szilágyi István: *Az Orosz Geopolitikai Gondolkodás. Áttekintés.* SZTE OJS Journals – Geopolitikai Szemle I. évfolyam 2019/1. (pdf), 9-39. o.

<https://core.ac.uk/download/pdf/229457165.pdf> letöltés időpontja: 2023.10.08.

¹¹ Kiss i.m. 36. o.

¹² Uo. 41. o.

Karthágó, Oroszország pedig az új Róma. S csakúgy, miként egykoron Rómának el kellett pusztítania az egykori Karthágót ..., ugyanígy napjainkban is hasonló feladatot kell teljesítenie az eurázsiai birodalom magjának tekinthető Oroszországnak. Néhány újabban megjelent munkájában Dugin valamivel szelídebb hangot üt meg, s nem tartja lehetetlennek, hogy egy új, úgynevezett multiplurális világrend kiépítésével többé-kevésbé korlátok között lehet tartani az Egyesült Államok világhatalmi igényeit.”¹³ A szerző utal Dugin és Putyin közvetlen személyes kapcsolatára és az ideológus áhítatára, „Dugin, aki egy ideig Putyin tanácsadója is volt, ugyancsak az orosz elnök „monstrózus” személyiségéről ír. Szerinte Putyin alakjában voltaképpen a régi orosz cárok és a modern topmenedzserek egy sajátos „amalgámja” született újjá.”¹⁴, és a következőre jut: “Nem vagyok „kremlinológus”, ezért aztán nem szeretnék a Putyin/Dugin-kapcsolat részletezéseibe belemenni, miként azt a tömegmédiá gyakorta megteszi. Ilyenformán elegendő csak arra a jól érzékelhető hasonlóságra utalnom, amely a Vlagyimir Putyin és stábja által képviselt geopolitikai stratégia, illetve a Dugin munkáiban kifejtett multipoláris világrend-elmélet között érzékelhető.”¹⁵

A fentiek számomra igazolják, hogy az orosz vezető tudományos köntösbe öltöztetett zavaros ideológiával igazolja az agresszív birodalomépítésre épülő diktatórikus hatalmi struktúráját, mivel az orosz társadalom jólétén alapuló legitimitációját a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság ellehetetlenítette.

Tanulmányom következő részében az Amerikai Egyesült Államok világhatalmi pozíciójának – egyfajta önigazoló, „önbeteljesítő” – ideológiai alapjait tekintem át.

Összegzés

A „Hidegháború” végén – a kétpólusú világrend felbomlása után, az Amerikai Egyesült Államok maradt az egyetlen szuperhatalom a globális térben. A világ az unipoláris geopolitikai tér korszakába lépett. A világméretű szembenállás megszűntével a megosztottságban érdekelt politikai nyomás alól felszabadulva, a mindenre kiterjedő gazdasági

¹³ Uo. 50. o.

¹⁴ Uo. 51. o.

¹⁵ Uo. 51. o.

erőterek, elkezdtek egy átfogó struktúrába formálódni. Megindult a társadalmi és gazdasági globalizáció. A folyamat legnagyobb nyertese Kína, amely három évtizeden belül, egy félperifériás, mélyszegény, országból, a világ egyik legnagyobb gazdaságává, az Amerikai Egyesült Államok kihívójává – szuperhatalommá – vált. Ezzel az ország az USA stratégiai figyelmének központjába került, mint első rendű fenyegetés, ezáltal pedig a Csendes-óceán medencéje, mint kiemelt fontosságú geostartégiai nagytérség, felértékelődött Washington számára. Közben Oroszország minden erőfeszítése ellenére elvesztette szuperhatalmi státuszát, a Szovjetunió összeomlása után lényegében megszűntek globális érdekérvényesítési képességei. Putyin hatalomra kerülése után Oroszország kikeveredni látszott a társadalmi- és gazdasági válságainak sorozatából. A kezdeti dinamikus gazdasági felemelkedés pályáját a 2008-as világméretű recesszió derékba törte, majd a 2014-es orosz agresszió utáni gazdasági büntetőintézkedések végleg megroppantották. Putyin hatalmának támaszát az országa tartós és folyamatos gazdasági fejlődésből eredő társadalmi jólét többé már nem biztosította. Ebben a helyzetben a saját rendszerének a legitimitását az orosz imperializmus eszméjének újjáélesztésében vélte megtalálni. Ehhez talált partnert és ideológiai támaszt Alexandr Duginban és annak „Új Eurázsia Elméletében”, amely nem más, mint a XX. század elejéről származó eredeti gondolatok önkényes feldolgozása, ellentmondásos újraértelmezése.

Következtetések

Az Amerikai Egyesült Államok a 'Hidegháború' győztese, politikai, gazdasági és katonai szuperhatalom, amely – egyelőre – a XXI. században is képesnek látszik megőrizni globális befolyásolási képességeit (*hard* és *soft power*). Oroszországgal szemben mindenképp.

Kína, a globalizáció nyertese gazdasági felemelkedésével, az utóbbi másfél évtizedben megteremtette az erős alapját, hogy a geopolitika megkerülhetetlen nagyhatalmává váljon.

Oroszország az elhibázott, egyoldalú gazdaságpolitikája eredményeként elvesztette a *soft power* befolyásolási képességeit, még a közvetlen érdekszférájának tekintett szomszédjai körében (volt szovjet tagköztársaságok – 'közel külföld') is. Az orosz társadalomnak is be

kell érnie az érezhető prosperitás helyett zavaros ideológiával. Az eleinte még kevésbé erőszakos új orosz imperializmus tragikus eredménye a szomszédunkban zajló háború.

Források

Kiss Lajos András: *Alekszandr Dugin Politika- És Államelmélete – Egy Multipoláris Világrend Víziója*. Pro Publico Bono - Magyar közigazgatás 3. sz. (2018.), Tanulmányok (pdf), 22-55. o., <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/ppbmk/article/download/1134/451/4832> letöltés időpontja: 2023.08.07.

Szilágyi István (2018): *A geopolitika elmélete*. Bp., Pallas Athéné Könyvkiadó Kft.

Diplomácia lexikon (2018). Bp., Éghajlat Könyvkiadó.

Szilágyi István: *Az Orosz Geopolitikai Gondolkodás. Áttekintés*, SZTE OJS Journals – Geopolitikai Szemle I. évfolyam 2019/1. (pdf), 9-39. o. <https://core.ac.uk/download/pdf/229457165.pdf>
A letöltés időpontja: 2023.10.08.

Kiss Csaba: *Küszöbön a háború: három nyomós ok, amiért Putyin lerohanhatja Ukrajnát*. Portfolio.hu, 2022. január 25., 13.10. <https://www.portfolio.hu/global/20220125/kuszobon-a-haboru-harom-nyomos-ok-amiert-putyin-lerohanhatja-ukrajnat-522667> A letöltés időpontja: 2023.11.07.

Statista.com:
<https://www.statista.com/statistics/263770/gross-domestic-product-gdp-of-china/>

A letöltés időpontja: 2023.11.07.

<https://www.statista.com/statistics/188105/annual-gdp-of-the-united-states-since-1990/>

A letöltés időpontja: 2023.11.07.

Nem hivatkozott irodalom:

Ágh Attila és Káncz Csaba (szerk.): *Változó világrend A bizonytalanság kora a nemzetközi politikában*, Noran Libro Kiadó, Bp. 2020.

Siselina, Ljubov - Gazdag Ferenc (szerk.): *Oroszország és Európa - Orosz Geopolitikai Szöveggyűjtemény*, Zrínyi Kiadó, Bp., 2004.

Sz. Bíró Zoltán (2023): *Putyin Háborúja*. Gondolat Kiadó, Bp., 2023.